

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM PAPERS

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDĀ LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI ǀA VHUUVHILI (P2)

2023

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara 2¹/₂

Bammbiri ǀli ǀi na masiatari a 22.

PFESESANI

1. Vhalani siatari heli nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni SONGO lingedza u vhalu bammbiri lothe. Tolani Thebulu ya Zwi re Ngomu kha siatari li tevhelaho ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda iwaha uno. Vhalani mbudziso idzo ni koneha u nanga dzine na tama u fhindula.
3. Bammbiri heli lo vhumbwa nga KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A:	Nganea	(35)
KHETHEKANYO YA B:	Dirama	(35)
KHETHEKANYO YA C:	Nganeapfufhi	(35)
KHETHEKANYO YA D:	Vhurendi	(35)
4. Fhindulani MBUDZISO MBILI dzo fhelela u bva kha khethekanyo MBILI DZINWE na DZINWE.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.
5. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.
6. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.
7. Tevhedzani ndaela dzo iwawaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.
8. Nomborani phindulo dza nu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.
9. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 75 kha KHETHEKANYO INWE na INWE.
10. Nwalani nga vhudele nahone zwi no vhone.

ZWI RE NGOMU

Siatari ili li do thusa vhalingiwa kha u nanga mbudziso dzine vha todou dzi fhindula vha songo vhuya vha vhala bammbiri lothe.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.		
NOMBORO YA MBUDZISO	MARAGA	SIATARI
1. <i>U tshila ndi u vhona</i>	35	5
2. <i>Ho dina one</i>	35	8
KHETHEKANYO YA B: DIRAMA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.		
3. <i>Findinkodo</i>	35	12
KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.		
4.1 'Wo mu nonela'	17	16
NA		
4.2 'Ndi a putedza ha itea dembe'	18	17
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.		
5.1 'Mbingano'	18	19
NA		
5.2 'Sa musadzi'	17	21

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Itani luswayo kha khethekanyo dze na fhindula dzone.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	MBUDZISO DZI TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO ✓
A: Nganea	1–2	2	
B: Dirama	3	2	
C: Nganeapfufhi	4.1–4.2	2	
D: Vhurendi	5.1–5.2	2	
PFESESANI: Ivhani na vhuṭanzi uri no fhindula mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

KHETHEKANYO YA A: NGANEA**MBUDZISO 1: U TSHILA NDI U VHONA – RN Madadzhe**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na newa, MBUDZISO 1.1 na MBUDZISO 1.2.

1.1 TSHIBVELEDZWA TSHA A

'Inwi Mpho ni a bora.'
 Fhungo ili Maria, Mpho lo mu wana a songo li lavhelela.
 'Ndi bora ngani Maria?' 'Inwi ngoho ni a bora, a ni vhuyi na fhisa.' Mpho o ri u pfa fhungo ili, a zwi divha uri Maria u khou amba mini. A thoma u takala na zwenezwo. 5
 'Naa zwino o no vha afhio? No tou da u mmbudza zwenezwo?'
 'Ni khou toda ndi tshi tou bula ndi wa musidzana?'
 Maria u ralo a tshi khou nwenwela, a dovha a isa phanda.
 'A thi ri hu pfi khuhu ya phambo a i imbi mutsho!'
 Maria u ralo na ala mano awe matshenatshena a tshi vhone a tshi tou vhangama. 'Zwi na mini? Bulani! Ano maduvha a hu tshe na u pfi gukulume kana phambo. Ngauri ni khou nkombetshedza uri ndi bule, ndi do bula. Mpho!' 'Ni tshi tou ntsedzavho sa musidzana, ni mmbona hani?'
 'U amba ngoho zwi a tshidza Maria, nne ndi ni vhona ni musidzana wavhudi nga maanda.' 'Arali zwo ralo, na nne ndi pfa ndo takala nga maanda. Tshinwe hafhu ndi tsha uri ndo da u ni ramba uri ...' 'Nne zwa u ya phathini a thi pfani nazwo.' 10
 'Inwi ni khou dinwa nga u nnzhena hanwani. Nne a thi khou ni ramba u ya phathini lini. Ni khou rambwa nga nne.'
 'Ndi khou rambwa nga inwi?' 'Ndi khou ni ramba uri matshelo ni de nduni yanga ri le rothe zwiliwa zwa nga madekwana.' 20

1.1.1 Ndi nnyi a no pfi u a bora mafhungoni e na vhala? (1)

1.1.2 Ndi tshini tsho tanganyaho Mpho na Maria? (1)

- 1.1.3 Talutshedzani uri ndi ngani Maria o dibvisa kha Mashudu nga zwiṭuku nga zwiṭuku. (2)
- 1.1.4 Ndi mini tshi sumbaho uri Maria ndi phiranawe? (2)
- 1.1.5 Sumbedzani mathomo a nganea iyi. (2)
- 1.1.6 Muaneṭa muluṭanyi ndi nnyi buguni iyi? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 1.1.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo ṇekedzwaho.
Kha nganea iyi khotsi a Phopi ndi Vho ...
- A Liedza.
B Ravhutsi.
C Maano.
D Aifheli. (1)
- 1.1.8 Masiandaitwa o vhaho hone kha Dzwaini na Dugudzha nga murahu ha u funesa tshelede ndi afhio? (2)
- 1.1.9 Ni vhona tsheo ya khothe kha Mpho yo tea naa? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 1.1.10 Arali no vha ni shaka kana khonani ya Mpho no vha ni tshi do mu eletshedza zwifhio malugana na u ṭhogomela mushumo wawe? (2)

NA

1.2 TSHIBVELEDZWA TSHA B

'A hu na tshe nda ita. Nne ndo mangala Mashudu na mufumakadzi wanga vha tshi shavha.'

'Mufumakadzi wanu o shavhela ngafhi?'

'O shavhela ha vhabebi vhawe.'

'Zwenezwo, zwa itisa zwauri inwi ni tode u lifhedza, a si zwone?'

5

'Hai, nne a tho ngo todou lifhedza. Ndo zwi divha zwauri arali muthu a sa u funi, u nga si kone u mu kombetshedza uri a u fune. Fhedzi nge musadzi wanga nda vha ndi tshi mu funa, ndo mu tevhelela ha vha hawe. U swika zwino ndi tshi farwa, ro vha ro dzula li la maladze. Arali ho vha hu u toda u lifhedza, ndi musi na musadzi wanga ndi songo mu tevhelela.'

10

'Muhatuli, mbudziso dzone a thi tshe na.'

Khothe yo mbo di ya u awela.

Musi khothe yo no dzula nga murahu ha tshifhinga tsha u awela, muhatuli o do hatula nga ndila i tevhelaho, 'Ndi tshi sedza zve vhumanzi ha tshimbilisa zwone, na u sedza hafhu uri muvhuso wo kundwa nga u sumbedza hu si na u kanakana zwauri muhwelelwa ndi ene o vhulayaho Mashudu, ndi vhona muhwelelwa a si na mulandu na muthihi. Kha a vhothololwe zwino. Nndaa.'

15

- 1.2.1 Muthu wa munna o shavhaho mafhungoni aya ndi nnyi? (1)
- 1.2.2 Ndi tshini tsho itaho uri Phophi a ye ha hawe? (2)
- 1.2.3 Sumbedzani zwi no khwathisedza uri Phophi na ene u tshila sa vhanwe vhatu siani la ndifhedzo. (2)
- 1.2.4 Talutshedzani nyito dza Mpho na Phophi dzi no sumbedza uri ndi ngoho vho hangwelana. (2)
- 1.2.5 Lushaka lwa khudano kha nganea iyi ndi lufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.2.6 Buletshedzani uri Maria ndi muanewa wa mvumbo-de. (2)
- 1.2.7 Mpho ha na thonifho. Tikedzani likumedzwa ili nga zwo bvelelaho hayani ha Phophi. (2)
- 1.2.8 Muhumbulo muhulwane wa u sumbedza vhufarekano ha Maria na Mpho ndi ufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.2.9 Arali no vha ni shaka kana khonani ya Phophi no vha ni tshi nga mu khoda kha zwifhio no sedza vhudifari havhudi khae. (3)

[35]

MBUDZISO 2: HO DINA ONE – S Mbedzi

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu ḁo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na ṅewa, MBUDZISO 2.1 na MBUDZISO 2.2.

2.1 TSHIBVELEDZWA TSHA C

'Uyu u ḁo ni vhudza mini o shavha tshikolo. Ndi ngazwo na ifa ḁawe a songo ita tshithu ngalo. Muṅhannga ndi mbudzi hoyu.'

O ri a tshi tou ralo Osbon a mbo ḁi kwama ṅhoho ya Ngeletshedzo nga munwe wa musumbavhaloi. A takuwa o vḁila vhukuma. Na u sinyuwa 5
hawe, o ri a tshi humbula u dobana na Osbon a zwi elelwa uri ene u tou vha lusunzi kha ndau. Vhoṅhe vha a zwi ḁivha uri Osbon zwa mavili u a zwi funa nahone a dovha a zwi kona. O mbo ḁi dovha a dzula fhasi milomo i vhumbeḁumbeḁu.

'O, ndi litshe u amba ngoho i re khagala, hoyu o tou dzula ṅṅha ha lupfumo 10
ngeno a tshi khou tambula. U sa funzea zwi a ṅungufhadza ngoho.' O ri u ralo Osbon a lavhelesa Ngeletshedzo lwa u mu pfela vḁuṅungu. Ngeletshedzo o mbo ḁi takuwa a ṅuwa a songo tsha amba tshithu.

'Ai, ni khou ṅuwa nga ṅṅhani ha nyambo ya uyu na Ngeletshedzo, hoyu ndi mpengo wa shango.'

U khou ralo Musuku o lavhelesa Ngeletshedzo we a ṅuwa a songo tsha sedza murah. 15

- 2.1.1 Ndi nnyi o no pfi o shavha tshikolo mafhungoni aya? (1)
- 2.1.2 Ndi tshini tsho ṅanganyaho Ngeletshedzo na Osbon? (2)
- 2.1.3 Ṽalutshedzani tsho ṅungufhadzaho Ngeletshedzo kha nyambedzano yawe na Osbon. (2)
- 2.1.4 Ndi mini tshi sumbedzaho uri Ngeletshedzo u a ofha Osbon? (2)
- 2.1.5 Sumbedzani mathomo a nganea iyi. (2)

- 2.1.6 Tshi no khou vhangha khudano vhukati ha Ngeletshedzo na mme awe ndi mini? (2)
- 2.1.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
Kha nganea iyi, khotsi a Veronica ndi Vho ...
- A Ramagwedzha.
B Gwede.
C Maboho.
D Olga. (1)
- 2.1.8 Masiandaitwa o vhaho hone kha Ngeletshedzo o vhangwa nga u sa funzea ndi afhio? (2)
- 2.1.9 Ni vhona zwa musu Ngeletshedzo a tshi difanyisa na lwanzhe zwo tea naa? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 2.1.10 Arali no vha ni muniwe wa vhabindudzi kana vhoramabindu no vha ni tshi do eletshedza Ngeletshedzo zwifhio siani la vhubindudzi? (2)

NA

2.2 TSHIBVELEDZWA TSHA D

O ri u dzhena goloi ya takuwa sa tshidumbukwe. Ha mbo vulelwa muzika dza pohoshana. Vhuraru havho vho vha vho sedza bada fhedzi ngeno milomo yo valwa. BMW yo dzhena Soweto lo no tou dzhena nga thavha. Yo ri u swika mudini vha tsa. Ngeletshedzo a shuma u sala murahu ha vhala vhathannga. A swika a dzheniswa kha luriwe lufhera lwe a ri u dzhena a wana ho dzula vhathu 5
vhavhili. Ho vha hu Zakes na Sibongile. Ngilasi matoni iteli ndi mulayo. O mbo di sumbedzwa ha u dzula a dzula.

Zakes: 'Khezwo-khezwo maswuhana, vheiwe tshimbilani ndi sale na ngamula yanga.'

Vhathannga vha ita ngafhadzo vha bva vha tuwa. A ene Zakes a tshi amba 10
na Sibongile nga Tshizulu:

'Hafhu dzina ndi nnyi la ngamula?'

'Ndi Ngeletshedzi Gwede.' U khou ralo Sibongile a tshi khou tou vhala kubambiri.

'Gwede, no swika fhanu munna wa hashu. Vha hu divhaho vhe nama a i 15
fheli hu fhela mano a munna. Vha khou pfa musi?' U khou ralo Zakes a tshi ngaria Tshivenda.

'Ee ee, ndi khou zwi pfa.' Ndi Ngeletshedzo a tshi ita na u tendela nga thoho.

'Ndo zwi pfa uri vhone vho fhuriwa tshelede i si na vhukono. Zwino hu do 20
ri hu tshi khou dzudzanywa mafhungo avho vha vha vha tshi khou shuma na rihe. Vha na thanziela ya u reila musi?'

Ndi Zakes we a ralo.

- 2.2.1 Dzina la goloi yo shumiswaho afho mafhungoni ndi lifhio? (1)
- 2.2.2 Ndi tshini tsho swikisaho Ngeletshedzo Soweto? (2)
- 2.2.3 Sumbedzani zwi khwathisedzaho uri Veronica u a fhura naho e mufumakadzi? (2)
- 2.2.4 Talutshedzani nyito dza Bra Zakes dzi no khwathisedza vhuvha hawe vhu si havhudi. (2)
- 2.2.5 'Ho dina one', ndi dzina la nganea, li bviselani khagala uri ndi madithude e a dina? (2)

- 2.2.6 Buletshedzani uri Veronica ndi muanewa wa mvumbo-de? (2)
- 2.2.7 Ngeletshedzo ha ngo talifha. Tikedzani likumedzwa ili nga zwo bvelelaho buguni. (2)
- 2.2.8 Muhumbulo muhulwane wa u shumisa Veronica kha u fhura Ngeletshedzo tshelede i si na vhukono nga ndila i leluwaho ndi ufho? (2)
- 2.2.9 Ni vhona tshikwekwe tshe Ngeletshedzo a lukelwa nga Bra Zakes tsho tea naa? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

[35]

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha dirama ye na guda.

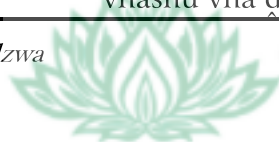
MBUDZISO 3: FINDINKODO – TT Mudau

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na newa, MBUDZISO 3.1 na MBUDZISO 3.2.

3.1 TSHIBVELEDZWA TSHA E

MUTHUMUKHULU:	Vho De Wit vho vhuya vha nduma ndevhe nga mafhungo a u do litsha u shumisana na rine kha muvhuso wa mbuelano ya lushaka.	
SKOSANA:	Mulandu?	
MUTHUMUKHULU:	Vha ri a vha vhoni vha tshi nga nekana tshanda na rine ngauri vha pfa vha sa vhofoholowi. Tshinwe hafhu, vha ri vha toda u fhata lihora la Lushaka vhe nda ha khoro dza phalamennde.	5
DUMA:	Aya ndi maswa.	
SKOSANA:	Nne a thi vha vhoni mulandu havha vhanna, nga maanda arali polotiki yavho i ya u fhata hu si u thutha. Arali polotiki yavho ya nga ya Kapa Vhukovhela, ine ya vha ya phurophaganda ya 'swaart gevaar' afho a ri nga andani.	10
DUMA:	Vhanna, ri fanela uri ri thanye ri vule mato. Havha vhanna vha vhona u nga vha nga tanzwa nguvho dzavho dzo donaho.	15
MUTHUMUKHULU:	Nne a thi na ndavha na zwinzhi, tenda vharema vha dzula vho vhofoholowa, vhe na pfanelo dzothe dzo vha teaho.	20
DUMA:	Vhainwe vhathu vha vhona vho tshinya avho madzina buguni dza divhazwakale, zwino vha vho toda u penndulula vhuada he vha ita nga pennde ntswa.	
SKOSANA:	Ndi vhone vho daho na 'apartheid'. Ro liga ri tshi tambula ri si na ndaka, ri si na shango, ri si na mulomo nga phula shate-shate. Ndila ya hone i yeneyi nthihi ya u panga vhathu dzhele tshitangadzimeni hangei.	25
DUMA:	Hu tou nga vho humbula uri vharangaphanda vhashu vha do hangwiwa vha fhedza vho fela dzhele.	30

- 3.1.1 Ndi nnyi o sevhelwaho mafhungo mafhungoni aya? (1)
- 3.1.2 Mafhungo a bugu iyi a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? (1)
- 3.1.3 Bulani mahoro mavhili a re muvhusoni. (2)
- 3.1.4 Ndi phurophaganda ifhio ine ya do fhambanya vharema na vhatshena? (2)
- 3.1.5 Vho De Wit vha vhonele vhe muanewa wa mvumbode? (2)
- 3.1.6 Kha mafhungo a bugu iyi, ndi zwifhio zwi fhambanyaho Muthumukhulu na vha lihora lawe? (2)
- 3.1.7 Ndi zwifhio zwine vharema vha re muvhusoni vha khou tama zwi tshi bvelela kha vhathu vho vha vouthelaho? (2)
- 3.1.8 U ya nga Skosana, ndi zwifhio zwe apartheid ya ita kha vharema? (2)
- 3.1.9 Tshituhu tshe vhatshena vha tshi itela vharangaphanda vha vharema ni vhona tsho tea? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- 3.1.10 Ni vhona nyito dza vharema buguni iyi dzo bveledza zwivhuya naa? Tikedzani phindulo yañu. (2)

NA

3.2 TSHIBVELEDZWA TSHA F

MUTHUMUKHULU:	Kha muvhuso une wa do vha hone minwaha miraru idaho, Phuresidenthe wa shango u do vha na mufarisi muthihi, a vha tsha do vha vhavhili.	
DE WIT:	Rine ilo a ri imi nalo. Ri vhone li sa do fhata lushaka, li do hudza dziphambano vhukati ha lushaka, khwine ndi musi vhathusaphuresidenthe vhe vhavhili.	5
SKOSANA:	Thaidzo ndi ya uri zwi khou durela shango u badela poswo dzi si na mushumo. Miniwe mishumo i khou sokou dovholola ngeno i sa disi mvelaphanda. Phuresidenthe kha vhe muthihi, a vhe na mufarisi muthihi.	10
MUNWE WA CAP:	Ilo ri ima nalo.	
MUNWE WA CP:	Na rine ri ima na la phuresidenthe muthihi na muthusaphuresidenthe muthihi. Kha zwi ombedzelwe kha ndayotewa heyi.	15
COETZEE:	Vhanna, kha ri litshe u ita zwithu ri songo vhuya ra humbula. La phuresidenthe muthihi na muthusaphuresidenthe muthihi a thi imi nalo. Li na vhutudzetudze ngauri muvhuso uyu a u na ndinganyelo ya mihumbulo ya vathu vho fhambanaho. U do isa phanda na vhufogoli hawo hu si na muwe a kaidzaho na u sumba ndila dzo peamaho.	20
DE WIT:	Ri khou amba nga 'Checks and balances'.	25
MUTHUMUKHULU:	A si dimokirasi heyo. Vhathu vha do vhusa nge vha voutelwa nga vathu. Hezwi zwa u sokou kumedza vathu zwidulo ngeno vha songo voutelwa zwi khou do fheliswa kha khetho dzi daho.	
DE WIT:	Ndi ngazwo rine ri tshi ri kha ri tendelwe ri bve muvhusoni hoyu hu tshee na tshifhinga ngauri arali ra twa muvhusoni hoyu, ri do liwa. Vhathu a vha nga ri divhi.	30

- 3.2.1 Kha mafhungo e na vhala ndi nnyi ane a khou da na muhumbulo wa muthusaphuresidenthe muthihi? (1)
- 3.2.2 Vhavhusi vha dzudzanya zwithu hu tshe na tshifhinga. Tikedzani fhungo ilo nga zwi re mafhungoni e na vhala. (2)
- 3.2.3 Musi phalamenndeni vho vhofha fhungo lo khwathaho, zwi riwalwa ngafhi uri zwi dzule zwo vhulungea? (2)

- 3.2.4 Khudano i re hone buguni iyi i khou vhangwa nga mini? (2)
- 3.2.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nkedzwaho.
U vha na vhathusaphuresidenthe vhavhili zwi do ...
- A thusa shango u bvelela.
B thusa vhañwe u wana tshelede.
C durela shango.
D takadza mañwe mahoro. (1)
- 3.2.6 Ndi ngani Muthumukhulu a tshi khou vhambedzwa na Murena Yesu? (2)
- 3.2.7 Ni vhona zwine vharema vha khou ita zwa u todou dzhena phalamenndeni buguni iyi zwo tea? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- 3.2.8 Ndi zwifhio zwine muniwali a tama u ri funza nga mafhungo a iyi bugu? (2)
- 3.2.9 Ni vhona zwe vharema vha vha vha khou ita musi bugu i tshi fhela zwo tea? Tikedzani muhumbulo wañu. (3)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

Kha khethekanyo iyi, mbudziso dzo vhudziswa dzi tshi bva kha NGANEAPFUFHI dzi tevhelaho:

- 'WO MU NONELA' – LL Mafenya
- ' NDI A PUTEDZA HA ITEA DEMBE' – NA Milubi

MBUDZISO 4: ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganeapfufhi MBILI dze na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu ḁo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na ṅewa, MBUDZISO 4.1 na MBUDZISO 4.2.

4.1 'WO MU NONELA' – LL Mafenya**TSHIBVELEDZWA TSHA G**

Mafhungo o khakhea musi hu tshi swika vhana vha muvhundu wa hawe vha tshikolo vho ḁa u dala hafha fhethu. Kana vhathu kuambele ku no ri u vhonwa zwi a vhonwa zwi ila u ambwa vha tou sa ku ḁivha. Vhaṅwe ṅhingo vho rwa dzi tshi ya hayani. Na kha ene muṅe Humbulani lwo swika.

Vhe musadzi u kha zwihulu. Na musi hoyu a tshi founa nga madekwana ha ngo vhuya a nga o pfa tshithu Humbulani. O vha o dzika a tshi nga mutuku. Musadzi u khou amba zwa tshituvho tshine a vha natsho uyu a sa vhuyi a nga hu na zwiṅwe zwe a pfa lini. O ḁi vhuya a vhuya a sa humbuleli tshithu Thathani. Nyambo ya munna i ḁi vha yeneḁa ya maḁuvha ya lufuno. 5 10

Khoyu Humbulani afha vhukavhamabufho ha Kapa. O swika nga tsha vhukoma. U khou fara ḁeneḁa, u shonolola phombwe ndi u tou ya malaloni. U a mu ḁivha Thathani, o thanya lune a sa tou mu wana a hu lugi tshithu. Zwino u ḁo mu ṅala a sala a si na tshe a fara. O konḁelela ndi zwone. 15

Hafhu na zwiḁa zwa Isiraele o ḁi zwi pfa a konḁelela. Zwino hezwi u vho ofha uri zwi ḁo ḁisa lufu lwawe. Tenda mafhungo oṅhe a uri vha dzula ngafhi o no a pfeledza. Na hezwi a tshi nanga bufho ḁi no ḁo swika vhusiku o itela uri a tou wana ṅwongo wa mafhungo.

- 4.1.1 Ndi vhafhio vhe vha vha vhe kha madalo? (1)
- 4.1.2 Musadzi ane a khou ambiwa afha ndi nnyi? (1)
- 4.1.3 Ndi zwifhio zwe Humbulani a vha a tshi khou toḁa u wanulusa nga mufumakadzi wawe? (2)
- 4.1.4 Ndi ngani muḁwali o shumisa liḁanyisi: 'o vha o dzika sa mutuku,' mafhungoni e na vhala? (2)
- 4.1.5 Mufumakadzi wa Humbulani ndi muanewa wa mvumbo-ḁe? (2)
- 4.1.6 Ndi ngani mufumakadzi wa Humbulani o vha a tshi bva nyendo a si na munna wawe? (2)
- 4.1.7 Tshi itisaho uri Humbulani a ḁamele bufho ḁa nga madekwana ndi mini? (2)
- 4.1.8 Ndivho ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? (2)
- 4.1.9 Ni vhona u nga ndi ifhio thuso ine mufumakadzi wa Humbulani a tea u i wana malugana na zwiito zwawe? (3)

NA

4.2 'NDI A PUTEDZA HA ITEA DEMBE' – NA Milubi

TSHIBVELEDZWA TSHA H

Vha mbo ḁi monisa khii, vothi ḁa vulea. Vha dzhena vha li vala zwavhuḁi vha sa vhuyi vha ita phosho. Vha dzhenisa khii vhe ngomu, vha monisa, ḁa vha u khia. Vha ima vha sedza, vha wana ho tou bobobodo nga swiswi. Vha nangavhedza vha swika vha dzhena rumuni ya u eḁela. Vha vula xaraḁeni zwiḁukutuku uri vha kone u vhona zwavhuḁi zwa nḁa. Vho no ita ngauralo, vha mbo ḁi dzula henefha ḁhodzini ya mbete, maḁo ngeno o ḁi talela ngei nḁa. 5

Zwenezwo vha vhona goloi mavhone zaa ... ya ḁa ya ima henefha phanda ha maḁo avho. Vha vhona vathu vha tshi kwambatelana vha mbo ḁi lumelisana nga meme dza mulomo. Vha dovha vha dovha hafhu. U fhedza uyu wa mufumakadzi a vula vothi, vha tshi sedza vha wana a hu na zwiḁwe, ndi Narina musadzi wavho. Vha mbo ḁi bwela tshifhatuwo tshavho zwandani vha sedza fhasi. 10

Zwothe zwo thoma sa madze. Havha Vho Gideon Dimbalala vho di
vhudza mufumakadzi Vho Narina zwauri vhone vha khou ya mitanganoni 15
ngeyo-ngeyo.

Vha ri arali hu u vhuya vha do vhuya nga Swondaha. Mufumakadzi ndi u
vha longela zwothe zwo fanelaho. Nangoho vha vha dzhena goloini vha
ditutshela.

- 4.2.1 Ndi khiide i no khou ambiwa ngayo afho mafhungoni? (1)
- 4.2.2 Ndi zwifhio zwi no sumba uri vhane vha khou dzhena nduni a
vha todi u ita phosho? (2)
- 4.2.3 Tsho itisaho uri Vho Gideon vha vule xaradeni ndi mini? (2)
- 4.2.4 Muane wa dendele wa nganeapfufhi iyi ndi nnyi? Tikedzani
phindulo ya. (2)
- 4.2.5 Ndi zwifhio zwi sumbaho uri Vho Gideon vho pfa zwiwe nga ha
mufumakadzi wavho? (2)
- 4.2.6 Muwali u khou todou bvisela khagala zwifhio nga kutshilele
kwa Vho Narina? (2)
- 4.2.7 No vha nganeapfufhi iyi, Nora ndi ene mulutanyi. Tikedzani
phindulo ya. (2)
- 4.2.8 Muthu a no nga Nora u a wanala naa vhutshiloni? Tikedzani
phindulo ya. (2)
- 4.2.9 Arali no vha ni kha nyimele ye Vho Gideon vha tangana nayo,
no vha ni tshi do ita mini u tandulula thaidzo iyo? (3)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI**SHOTHODZO – TN Pholi NA TK Mkansi**

Kha khethekanyo iyi, mbudziro dzo vhudziwa dzi tshi bva kha ZWIRENDO zwi tevhelaho:

- 'MBINGANO' – TN Pholi
- 'SA MUSADZI' – TK Mkansi

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziro dzo vhudziwaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na newa, MBUDZIRO 5.1 na MBUDZIRO 5.2.

MBUDZIRO 5

- 5.1 Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziro dzo disendekaho khatsho.

MBINGANO – TN Pholi

- 1 Thi lali nda ni humbula,
- 2 Zwanu zwithavhi ndi zwanga,
- 3 Dakalo ndi tshitahe ni siho,
- 4 Mapwali na mapwapwalala lufherani.
- 5 Mbingano a si mafhata na miloro,
- 6 Zwi a ila u i fanyisa na mutambo,
- 7 Ya vha miloro i a swa ha sala miora,
- 8 Mudavhi wa mbingano ndi mbilu,
- 9 Vhatambi ndi lufuno na u kondelelana.
- 10 Vha tanganelanaho mbinganoni,
- 11 A vha fhambanywi nga vha mitanganozwitshela,
- 12 Vha a kuvhatedzelana zwitshimbili,
- 13 Vha thathedza vhothe muthuthi,
- 14 Muhumbuloni vho vhothehekanywa nga pfundomulalo.
- 15 Munna ha na ndu, ndu ndi ya mufumakadzi,
- 16 Mufumakadzi ha na muḏi, muḏi ndi wa munna,
- 17 Muḏa ndi wa vhothe sa mutangano,
- 18 Nwananga haho, a re hone ndi riwanashu,
- 19 U hanedza ndi u shaya mbingano vhuluvhini.

- 5.1.1 U ya nga vese/mutaladzi 1, ndi zwifhio zwine zwa ita uri murendi a si edele?

(2)

- 5.1.2 Bulani zwivhili zwine mbingano ya sa fanyiswe nazwo u ya nga murendi. (2)
- 5.1.3 No sedza vese/mutaladzi 9, ndi ngani ho shumiswa 'lufuno' na 'u kondelelana'? (2)
- 5.1.4 Vese/Mutaladzi 13 u khou ombedzela zwifhio? (2)
- 5.1.5 Talutshedzani zwine vese 12 kha ndima/tshitanza 2 ya amba zwone. (2)
- 5.1.6 Khaesura yo shumiswaho kha vese/mutaladzi 18 i khou shuma mini? (2)
- 5.1.7 Nwalani tshikimu tsha raimi tsha tshitanza/ndima 2. (2)
- 5.1.8 Muhumbulo muhulwane zwi tshi elana na ndila ye murendi a bveledza vese/mutaladzi 17 na 18 ndi ufhio? (2)
- 5.1.9 Ni a tendelana na murendi nga zwine a khou amba kha tshitanza/ndima 2? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

NA

- 5.2 Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

SA MUSADZI – TK Mkansi

- 1 Sa musadzi wo toka midzi mavuni,
- 2 Matavhi a takala nga vhuvha hau,
- 3 Matari a fhefheḁa nga dakalo lau,
- 4 Mitshelo, u bveledza ya fusha tshitshavha,
- 5 Thumbu yo fura mainḁa.
- 6 Sa musadzi wo dziba.
- 7 Uri shango li songo thengathenga,
- 8 U balamutshenzhe nga husili.
- 9 Mimuya na u vhudzula hani,
- 10 I mangadzwa nga vhuvha hau.
- 11 Pharani dza matombo u a manyuludza,
- 12 Ho omaho na hone, u a phuletshedza,
- 13 U tshi lilela matari u titima,
- 14 U tshi lilela mitshelo u rothisa nthe.
- 15 U fhasi mavuni, sa vha kale vha re fhasi,
- 16 Fhedzi u shaea hau,
- 17 Ndi zwililo na u shenganya maḁo,
- 18 Matari a puta nga u tavha haḁo,
- 19 Mitshelo ya moḁa i sa athu u swika.
- 20 Ha vha zwililo shango lothe,
- 21 Vhumatshelo, ha ḁimuwa sa murongwe,
- 22 Ndala ya kora i songo kora,
- 23 Ha fhisa ha shaya na murunzi,
- 24 Ngauri u musadzi sa mudzi u wa ndeme.
- 25 Ngauri musadzi sa mudzi u wanala fhasi mavuni,
- 26 Sa musuku u vhoneḁa vhuḁi, nge wa penyiswa.
- 27 Zwi tshilaho zwi khana nga vhuvha hau.
- 28 Zwi wana vhutshilo nge wa ḁiita tshiḁhavhelo.
- 29 Ngauri u musadzi, sa mudzi u wa ndeme.

- 5.2.1 Topolani maipfi o shumiswaho kha vese/mutaladzi 1 a sumbedzaho u ima wo khwaḁa? (1)
- 5.2.2 Ndi zwifhio zwi no khou ombedelwa kha vese 2–3? (1)
- 5.2.3 Figara ya muambo yo shumiswaho kha vese/mutaladzi 2 ndi ifhio? (2)

- 5.2.4 Thounu ya tshirendo itshi ndi ifhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 5.2.5 Mutevhetsindo wa tshirendo itshi ndi ufhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 5.2.6 Talutshedzani zwine vese/mitaladzi 11–12 ya khou amba zwone. (2)
- 5.2.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo ṅekedzwaho.
'Mimuya' kha vese/mutaladzi 9, yo imela ...
- A musadzi.
B thaidzo.
C mvula.
D zwithu zwavhuḍi. (1)
- 5.2.8 Ipfi titima kha vese/mutaladzi 13, ḽi bvisela zwifhio khagala? (2)
- 5.2.9 Ndi zwifhio zwine zwa khou khwaṭhisedzwa kha vese/mutaladzi 22? (2)
- 5.2.10 No ḽisendeka kha tshirendo, inwi ni vhona musadzi e muthu wa ndeme tshitshavhani? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUṬE: 70